

GAMYBOS NUOSTOLIŲ APSKAITOS IR ANALIZĖS KLAUSIMU

Z. GAIDIENĖ

Gamybos nuostoliai — ir techninė, ir ekonominė kategorija. Iširta ir įrodyta, kad gamybos nuostoliai — svarbus rezervas ekonominiams ir techniniams rodikliams gerinti. Dėl to kiekvienoje įmonėje būtina nuolat fiksuoti apskaitoje jų apimtį, analizuoti dinamiką, atsiradimo priežastis, planuoti būdus palaipsniui jiems mažinti ir likviduoti. Ir nors ši veikla nuolat intensyvėja, gamybos nuostoliai pramonės įmonėse dar neišgyvendinti. Be to, operatyvinė ir ataskaitinė informacija formuojama taip, kad gamybos nuostoliai išskaidyti atskirose buhalterinėse ir statistinėse apyskaitose, nevienoda jų apskaičiavimo metodika, nėra vieningos vertinės jų išraiškos. O kaip veikia šie nuostoliai galutinius veiklos rezultatus, pagal tokią informaciją išaiškinti labai sunku. Neišspręstas ir klausimas, ką priskirti gamybiniais nuostoliams, ar juos galima pripažinti visuomeniškai būtinomis darbo sąnaudomis, ar ne.

Ilgą laiką ekonominėje literatūroje (4, p. 82; 5, p. 9) buvo siūloma gamybinius nuostolius (neproduktyvias išlaidas) arba jų dalį išjungti iš produkcijos savikainos ir padengti tiesiog iš pelno. Šie pasiūlymai buvo argumentuojami tuo, kad nuostoliai negali būti priskiriami visuomeniškai būtinoms darbo sąnaudoms ir atvaizdavimas produkcijos savikainoje juos paslepia tarp būtinų gamybos išlaidų.

Pastaruoju metu produkcijos savikainos kalkuliavimo specialistai (6, p. 19) jau pripažįsta, jog neproduktyvias išlaidas dengiant pridedamuoju produktu, prieštaraujama ūkiskaitos principams. Siūloma netgi neproduktyvias išlaidas kartu su gamybos nuostoliais išskirti atskiru išlaidų straipsniu. Straipsnio autorė pritaria šiai nuomonei. Tačiau reikia pažymėti, kad ne visada neproduktyvios išlaidos vienodai suprantamos. Kartais gamybos išlaidų skirstymas į produktyvias ir neproduktyvias grindžiamas funkciniu principu. Produktyvios išlaidos siejamos su darbu, tiesiogiai didinančiu produkcijos vertę, tiesioginio produkcijos kūrėjo darbu. Neproduktyvios išlaidos šiuo atveju reikėtų neproduktyvų, nedidinančių produkcijos vertės, darbą. Tai, pavyzdžiui, buhalterijos, planavimo ir kitų ekonominių tarnybų darbuotojų darbo apmokėjimo išlaidos. Tačiau šis darbas visuomeniškai būtinas, jis nėra nenaudingas, jo apmokėjimo išlaidos negali būti vertinamos kaip neproduktyvios. O nuostoliai ir neproduktyvios išlaidos susiję su nenaudinguoju darbu. K. Marksas rašė: „... daiktas negali būti vertė, nebūdamas vartojimo reikmenimi. Jeigu jis neteikia naudos, tai ir jame esantis darbas nėra laikomas darbu ir todėl nesukuria jokios vertės“ (2, p. 44). Ryškiausias nenaudingo darbo, kaip gamybos nuostolių, pavyzdys — broko gamyba. Taigi gamybos nuostoliams reikėtų priskirti tik tai, kas sudaro nenaudingą visuomenei darbą.

Analizuodami gamybos nuostolius, aptinkame dvejopą jų prigimtį. Vienus jų, dažnai vadinamus techniniais nuostoliais, lemia gamybinių jėgų išsivystymo laipsnis. Jie yra neišvengiami tam tikromis gamybos sąlygomis ir reiškia gamybos priemonių, darbo arba produkto netekimą.

K. Marksas, tyrinėdamas gamybos procesą ir vertės kūrimo procesą, rašė, kad techniniai nuostoliai netampa produkto elementais. Tačiau jie dalyvauja vertės kūrime ir netgi ją didina (1, p. 186). Išėina, kad tam tikromis sąlygomis techniniai gamybos nuostoliai yra pripažįstami kaip reikalingos išlaidos. Tačiau tai nereiškia, kad šie nuostoliai yra neišvengiami. Veikiausiai jie esamomis gamybos sąlygomis yra leistini, netikslinga siekti absoliutaus jų likvidavimo, kad nenukentėtų gamybos rezultatai. Besivystant technikai, dalis tokių nuostolių lengvai pašalinami arba keičiant produkciją ir jos asortimentą jie išnyksta savaime. Šiuo metu dar gausu gamybų, kur techniniai nuostoliai laikomi normaliu reiškiniumi (chemijos, metalurgijos, stiklo ir pan.). Šiuo atveju galima pasiremti K. Markso ir F. Engelso, tyrinėjusių gamybos procesą, teiginiais: „Kiekvienam darbo procese, esant normalioms techninėms sąlygoms, nenašios darbo jėgos sąnaudos, jeigu jos neišvengiamos, vertinamos taip pat, kaip ir našios“ (3, p. 273). Tačiau tokius nuostolius ne mažiau svarbu kruopščiai tirti, o jų apskaitos ir analizės pagrindinis uždavinys turėtų būti leistinų minimalių jų dydžių nustatymas.

Kita dalis gamybinių nuostolių, viršijanti techninius, vadinama gryniaisiais. Šiuo klausimu K. Marksas rašė: „... neturi būti netikslingo žaliavos ir darbo priemonių vartojimo, nes išieškota žaliava ir išieškotos darbo priemonės yra be reikalo sunaudoti sudaiktinto darbo kiekiai, vadinasi, jos neįskaitomos ir jos nedalyvauja kuriant produkto vertę“ (1, p. 178).

Jeigu teoriškai nesunku paaiškinti, kad techniniai gamybos nuostoliai yra normalus reiškinys, o gryniesiems — tiesioginis rezervas produkcijos kiekiui didinti, tai praktikoje šie klausimai kur kas sunkiau sprendžiami. Stokojama objektyvaus nuostolių klasifikavimo principo. Juk tie patys nuostoliai priklausomai nuo jų dydžio gali būti priskiriami arba leistiniams, arba gryniesiems. Pagrindinis skiriamasis bruožas jų analizėje — planas, t. y. techniniai nuostoliai planuojami, o gryniesiems ne.

Kitas ne mažiau aktualus yra gamybos nuostolių įvertinimo klausimas. Kiek paprasčiau įvertinti ir apskaičiuoti tuos nuostolius, kurie susiję su darbo objektais arba darbo priemonėmis. Tuo tarpu nuostoliai, reiškiniai darbininkų darbo nuostolius ir nenaudingas sąnaudas, ne visada tiksliai apskaitomi. Tas pats ir su nuostoliais, kurie reiškia kompleksines išlaidas (nuostoliai dėl broko, dėl prastovų).

Šiuo metu daugelis ekonomistų pasisako už platesnį natūrinių darbo matų taikymą apskaitoje. Autorės supratimu, šis vertinimas galėtų būti žymiai dažnesnis ir gamybos nuostolių apskaitoje. Pačių dažniausių gamybos nuostolių: nuostolių dėl broko, dėl prastovų, neracionalaus medžiagų panaudojimo, išraiška, pavyzdžiui, darbaimlumo vienetais leistų tiksliau nustatyti jų poveikį darbo našumui, apsirūpinimui darbo jėga ir kitiems veiklos rodikliams.

Gamybos nuostolių, kaip ir kitų rodiklių, apskaitos informacijos racionalumas geriausiai gali būti įvertintas analizės metu. Reikia pažymėti, kad analizuojant gamybos nuostolius, per mažai taikomas tarpukinių palyginimų būdas. Dažniausiai apsiribojama giminingų įmonių nuostolių dėl broko lyginamojo svorio produkcijos savikainoje palyginimu. Autorės nuomone, lyginamąją analizę reikėtų taikyti ne tik giminingoms įmonėms ar gaminiams, bet ir žymiai plačiau: lyginant įvairių įmonių nuostolių atsiradimo priežastis, kaltininkus (pavyzdžiui, Vilniaus kuro aparatūros ir „Elfos“ įmonių). Tokie palyginimai būtini ir galimi dėl to, kad, pirma, gamybos nuostolių analizėje taikomi natūriniai, darbo, vertiniai ir santykiniai dydžiai, antra, pagrindinės jų atsiradimo priežastys kartojasi nepriklausomai nuo pramonės šakos, trečia, reikia išaiškinti nepriklausančius nuo konkrečios įmonės veiklos nuostolių atsiradimo kaltininkus.

Pati išsamiausia apyskaitinė informacija pramonės įmonėse — nuostolių dėl broko. Analizė paprastai pradeda nuo plano įvykdymo įverti-

nimo. Analizuojant planuojamą broką, svarbu išaiškinti ne tik viršplaninius nuostolius, bet ir planinių nuostolių dinamiką, jų priklausomybę nuo gaminamos produkcijos asortimento, gamybos technologijos. Tokia analizė reikalinga išaiškinti nuostolių planinio dydžio pagrįstumui, tokios produkcijos gamybos ir jos technologijos tikslingumui. Šios analizės rezultatai turėtų padėti tinkamoms įmonių specializacijos, kooperacijos kryptims vystyti.

I lentelės duomenys rodo, kad planiniai nuostoliai dėl broko, jeigu juos priskirsime techniniams, buvo gerokai viršijami.

I lentelė

Nuostoliai dėl broko
Vilniaus kuro aparatūros gamyloje
1974—1979 m.

	Nuostolių dėl broko lyginamasis svoris prekinės produkcijos savikainoje (%)					
	1974 m.	1975 m.	1976 m.	1977 m.	1978 m.	1979 m.
Planas	0,37	0,34	0,30	0,33	0,30	0,28
Faktiškai	1,49	1,24	0,97	0,84	0,77	0,75

Pastebima, kad analizuojamo laikotarpio pradžioje skirtumas tarp planuojamo ir faktinio nuostolių dėl broko lyginamojo svorio prekinės produkcijos savikainoje buvo gerokai didesnis nei laikotarpio pabaigoje. Palengva buvo mažinami planiniai ir faktiniai dydžiai. Autorės atliktos analizės rezultatai rodo, kad ir kitose pramonės įmonėse, kur brokas planuojamas, jo nuostolių tendencija panaši: nuostoliai dėl broko mažėja, tačiau jie didesni už planuojamus. Todėl kyla klausimas, ar realus yra planuojamas brokas ir dėl kokių priežasčių nuostoliai dėl broko viršija normas. Mašinų gamybos įmonėms planinis brokas paprastai apskaičiuojamas tokio dydžio, koks jis gaunamas eksperimento būdu normaliomis gamybos sąlygomis (nepažeidžiant gamybos technologijos, gerai organizavus gamybą ir darbą). Taigi, jeigu tarp broko atsiradimo priežasčių nėra jų grynai subjektyvaus pobūdžio (tyčinio darbo objektų ar produktų gadinimo), viršplaninį broką turėtų lemti technologiniai ir gamybiniai nukrypimai. Mašinų gamybos įmonėse dideli viršplaniniai nuostoliai dėl broko pastebimi produkcijos asortimento atnaujinimo metu. Iš to peršasi išvada: jeigu broko lygis, susijęs su produkcijos asortimento atnaujinimu, gamybos įsivavinium, ar nebūtų tikslinga planuoti skirtingą broką atitinkamos produkcijos diegimo ir masinės gamybos laikotarpiui. Taikyti nevienodas planines broko normas priklausomai nuo to, ar gaminama nauja produkcija, ar masinė jos gamyba, tikslinga dėl tos pačios priežasties, kaip ir laikinos padidintos kainos naujai gerai, didesnę paklausą turinčiai produkcijai.

Išanalizavus svarbiausių Vilniaus kuro aparatūros gamyklos gaminių faktinius nuostolius dėl broko, matyti, kad jų atitikimo planui laipsnis labai nevienodas. Pavyzdžiui, kai kurių kuro siurblių faktinis broko lyginamasis svoris analizuojamu laikotarpiu 5—6 kartus didesnis už planą, tuo tarpu plieno liejinių — 1,4—2 kartus mažesnis. Matyt, planiniai broko rodikliai ne visai realūs, nedinamiški.

Nuolatinis broko nuostolius lemia ir tai, kad praktiškai nepavyksta pasiekti šimtaprocentinės brokdarių materialinės atsakomybės.

2 lentelės duomenys rodo, kad nėra didelio skirtumo tarp broko išlaidų ir nuostolių lyginamojo svorio. Broko nuostoliai sudaro vidutiniškai 80—90% broko išlaidų. Pagal veikiančias instrukcijas tiesioginė materialinė atsakomybė už broko pagaminimą turėtų būti taikoma visiems kalti-

**Broko išlaidų ir broko nuostolių
lyginamasis svoris Vilniaus kuro aparatūros
ir „Elfos“ gamyklos gamybinėje savikainoje
1974—1979 m.**

Gamyklos	Broko išlaidų lyginamasis svoris prekinės produkcijos gamybinėje savikainoje, %						Broko nuostolių lyginamasis svoris prekinės produkcijos gamybinėje savikainoje, %					
	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Kuro aparatūros	1,83	1,73	1,41	1,14	1,22	1,16	1,49	1,29	0,97	0,84	0,77	0,75
„Elfa“	0,47	0,41	0,41	0,42	0,36	0,36	0,46	0,40	0,41	0,41	0,35	0,35

ninkams. Tiesa, materialinę atsakomybę už broką reikėtų suprasti dvejopai: nepilnas apmokėjimas už darbą (palyginti su gera produkcija) ir išskaitymai iš darbo užmokesčio (nuostoliams padengti). Analizuojamų įmonių vidinėse instrukcijose numatyta, kad už broko pagaminimą iš darbininkų galima išskaičiuoti iki $\frac{2}{3}$, o administracijos-valdymo aparato darbuotojams — iki $\frac{1}{3}$ mėnesinio darbo užmokesčio. Žinant, kad nepilnas apmokėjimas už darbą gali būti taikomas iš esmės tik vienietininkams, išeina, kad didžiausia materialinė atsakomybė už broką liečia darbininkus. Be to, brokas dažniausiai išaiškinamas gamybos procese, darbininkų darbo vietoje, todėl lengviausia nustatyti broką dėl darbininkų kaltės. O norint išaiškinti kitus konkrečius kaltininkus, būtina labai tiksliai išaiškinti ir užfiksuoti apskaitoje broko priežastis. Tai gali padaryti tik aukštos kvalifikacijos kontrolieriai, pasitelkę konkrečią broko atsiradimo priežasčių ir kaltininkų nomenklatūrą. Štai kokios broko priežastys apskaitomos analizuojamose įmonėse: nerūpestingas darbas, netinkamo instrumento ir prietaiso naudojimas, nusižengimas nustatytiems pjovimo režimams, nepakankamas darbininkų instruktazas, nusižengimas technologinei dokumentacijai, sugadinti įrengimai, taros detalėms laikyti ir transportuoti trūkumas, neteisinga ankstesnių operacijų produkcijos kokybės kontrolė, klaidos technologinėje dokumentacijoje, neteisingas brėžinys ir nesavalaikis jo taisyimas, neteisingi analizės rodikliai, gaminių gedimas juos transportuojant, nepastebimi liejiniai, ruošinių defektai, viršnormatyvinės medžiagų išlaidos derinant įrengimus, kitos priežastys.

Atlikta analizė parodė, kad broko atsiradimo priežastys įmonėse labai panašios. Gamybos ypatumus apibūdina tik keletas specifinių priežasčių (pavyzdžiui, nepastebimi liejiniai, ruošiniai, defektai). Be to, reikia pažymėti šių priežasčių nomenklatūrų trūkumus. Pirma, dauguma išvardytų priežasčių yra nepakankamai konkrečios, dėl to kontrolieriams, ypač neprityusiems, sunku išaiškinti broko priežastį ir ją užrašyti pirminiame dokumente. Kai kurios priežastys beveik nesiskiria viena nuo kitos. Antra, šioje nomenklatūroje sutapatinamos broko rūšys, priežastys ir pasekmės. Pavyzdžiui, nerūpestingo darbo (kaip broko atsiradimo priežasties) rezultatai — tai nusižengimas nustatytiems pjovimo režimams, klaidos technologinėje dokumentacijoje, neteisingi analizės rezultatai ir pan. Reikėtų griežtai skirti broko atsiradimo priežastis ir jo rūšis. Broko rūšis — tai konkretūs trūkumai ir nukrypimai nuo nustatytų kokybės reikalavimų gaminių formai, dydžiui. Šie trūkumai lemia produkcijos grupavimą į tinkamą ir brokuotą (pvz., cheminės sudėties nukrypimai, įskilimai, lūžimai). Broko priežastis — tai nukrypimai nuo normalių gamybinių sąlygų, nuo nustatyto technologinio proceso. Dėl šių nukrypimų atsiranda brokas (pvz., darbas sugadintais įrankiais, įrengimais, neteisingas instruktazas). O broko kaltininkas — darbuotojas, dėl kurio veiksmy arba nerūpestingumo

**Pagrindinės broko atsiradimo priežastys
Vilniaus kuro aparatūros ir „Elfa“ gamyklose**

	Kiekvienos priežasties lyginamasis svoris (%) bendrame brokuotos produkcijos kiekyje									
	Vilniaus kuro aparatūros gamykla					„Elfa“				
	1975 m.	1976 m.	1977 m.	1978 m.	1979 m.	1975 m.	1976 m.	1977 m.	1978 m.	1979 m.
1. Prastos medžiagos ir komplektuojamieji gaminiai	15	19	16	13	15	36	30	22	28	29
2. Žema įrengimų kokybė	13	18	20	15	14	17	10	11	8	6
3. Žemas produkcijos projektavimo bei konstravimo lygis	23	18	14	10	10	42	40	44	45	43
4. Kvalifikuotų darbuotojų trūkumas	18	14	12	14	16	—	—	—	—	—
5. Nerūpestingas darbininkų darbas	10	12	8	10	12	3	6	6	10	12
6. Instrumentų žema kokybė ir jų trūkumas	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Kitos priežastys	11	19	30	38	33	2	14	17	9	10
Iš viso	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

atsirado nukrypimai nuo normalių gamybinų sąlygų. Taigi broko atsiradimo priežastis turi būti labai konkreči, asocijuotis su konkrečiu kaltininku. Autorės supratimu, nomenklatūroje neturėtų būti tokios nekonkrečios priežastys: taros detalėms laikyti ir transportuoti trūkumas, sugadinti įrengimai, viršnorminės medžiagų išlaidos derinant įrengimus. Tai iš esmės ne broko priežastys. Pavyzdžiui, sugadinti įrengimai negali patys savaime tapti broko atsiradimo priežastimi. Jeigu produkcija gaminama sugadintais įrengimais ir gaunamas brokas, tai priežastys yra darbininko (gaminančio produkciją) nerūpestingumas, neapdairumas arba įrengimų priežiūros tarnybų aplaidumas. Tokių nekonkrečių priežasčių apskaita gali nuslėpti tikruosius broko kaltininkus.

Mechanizuotos apskaitos sąlygomis priežasčių sąrašas gali būti ir didesnis, svarbiausia, kad kiekviena priežastis atitiktų konkretų kaltininką. Tada techninės kontrolės skyrčiau darbuotojams bus lengviau užfiksuoti apskaitos registruose pagrindinius broko požymius, o tokia informacija labai reikalinga operatyvinei broko analizei.

Ypač detalčiai reikėtų apskaityti pačias dažniausias broko atsiradimo priežastis. Kaip matyti iš 3 lentelės duomenų, daugiausia broko pagaminama, naudojant prastas medžiagas ir komplektuojamus gaminius, taip pat dėl nepakankamos projektavimo bei konstravimo darbų kokybės. Matyt, reikia laiku išaiškinti, ar gaminama produkcija atitinka vartotojų poreikius, ir ryžtingiau keisti netinkamą produkciją nauja. Iš esmės šios abi priežastys, kaip ir jų rezultatai, panašios. Juk prastos medžiagos, pusfabrikačiai yra gauti iš tiekėjų (jų pagaminta prasta produkcija), o žemas projektavimo bei konstravimo darbų lygis taip pat labiausiai išryškėja, realizavus prastą produkciją vartotojams. Pavyzdžiui, „Elfos“ gamykloje 1973—1978 m. buvo gaminami magnetofonai „Daina“ Per visą gamybos laikotarpį buvo gauta daug reklamacijų: 1974 m.—2,6%, 1978 m.—1,41% metinės produkcijos. Nors reklamacijų skaičius sumažėjo dvigubai, tačiau brokuota produkcija sudarė gana didelį lyginamąjį svorį. Vadinasi, per gana ilgą šios produkcijos gaminimo laikotarpį broko taip ir neišvengta, nors buvo nuolat aiškinamos ir analizuojamos broko atsiradimo priežastys bei kaltininkai. Iš to galima padaryti išvadą apie neefektyvią apskaitą.

Straipsnio autorė siūlo apskaitoje broko atsiradimo priežastis grupuoti į 2 grupes: bendrąsias ir detalias. Palyginamajai įmonės analizei, taip pat dinamikai išaiškinti pakaktų duomenų apie apibendrinančias broko atsiradimo priežastis, o operatyvinei analizei reikalinga detali informacija.

Prietaisų ir mašinų gamybos įmonėse galėtų būti taikoma tokia broko atsiradimo priežasčių nomenklatūra.

I. Defektų dėl darbininko nerūpestingo darbo arba nesugebėjimų atsiradimo priežastys:

- 1) nerūpestingumas, neatidumas;
- 2) technologinio proceso pažeidimai;
- 3) savavališkas medžiagų pakeitimas;
- 4) prastų medžiagų naudojimas;
- 5) sugadintų instrumentų, prietaisų naudojimas.

II. Defektų dėl nepakankamos kokybės kontrolės priežastys:

- 1) nepakankama medžiagų, pusfabrikačių ir gaminių kokybės kontrolė;
- 2) nepakankama gamybos proceso kontrolė;
- 3) nepakankama gatavos produkcijos kokybės kontrolė.

III. Defektų dėl darbo ir gamybos nepakankamo organizavimo priežastys:

- 1) prastas darbininkų instruktavimas arba jo nebuvimas;
- 2) sugedusių įrengimų ir instrumentų naudojimas;
- 3) nepakankamai geras darbo vietos organizavimas;
- 4) neteisingas technologinis procesas;

- 5) nevykusi konstrukcija arba nesavalaikis brėžinių klaidų taisymas;
- 6) nesavalaikis aprūpinimas darbo objektais ir priemonėmis.

IV. Neišvengiamų defektų priežastys:

- 1) medžiagų su nepastebimais defektais naudojimas;
- 2) naujos, eksperimentinės produkcijos gamyba;
- 3) naujų įrengimų bandymai.

Šioje nomenklatūroje neišskirtos išorinio broko (pagal gautas reklamacijas) atsiradimo priežastys. Atlikti tyrimai parodė, kad išorinio broko atsiradimo priežastys nėra specifinės, tik jos išaiškinamos gaminių eksploatavimo metu.

Mūsų nuomone, bene svarbiausias broko apskaitos uždavinys — kuo geriau ir operatyviau išaiškinti ir apskaityti tikruosius broko kaltininkus. Siūlomas priežasčių grupavimas kaip tik to ir siekia. Todėl pirminiuose dokumentuose reikia aiškiai išskirti darbininkų kaltę (kai gerai dirbdamas darbininkas galėjo išvengti broko) ir atitinkamų gamybos valdymo grandžių kaltę (kai darbininkas nepajėgia pašalinti defektų, — būtini konstrukcijos, instrumentų, įrengimų ir kiti pakeitimai). Atskirą grupę turėtų sudaryti priežastys defektų, kurie atsirado neaišku dėl kieno kaltės — darbininko ar valdymo personalo.

Kai kurių ekonomistų (7, p. 101) tyrimai parodė, kad mašinų gamybos įmonėse dėl darbininkų kaltės atsiranda tik 20% defektų. Siūlomas priežasčių grupavimas turėtų didinti ir broko kaltininkų materialinę atsakomybę. Juk pagrindas materialinei brokdarių atsakomybei — jo padaryti nuostoliai įmonės turtui netinkamų darbinių pareigų atlikimu. Taigi, kad dirbančiajam būtų paskirta materialinė atsakomybė, jo veiksmai (dėl ko atsirado brokas) turi būti traktuojami kaip nusižengimas įstatymui arba tarnybinėms pareigoms. Pirmas būtinas materialinės atsakomybės už broką momentas — nukrypimai nuo nustatytų darbo pareigų. Antras — medžiagų, žaliavų sugadinimas gaminant broką. Darbininkas materialiai atsako tik už tas įmonės materialines vertybes, kurias sugadino. Todėl, apskaičiuojant materialinės atsakomybės sumą, neįskaitoma, pavyzdžiui, elektros energijos vertė, nes elektra buvo suvartota, o ne sugadinta.

Materialinė atsakomybė už broką vienoda visiems įmonės darbuotojams. Tačiau administracijos bei valdymo darbuotojų atsakomybės laipsnis priklauso ir nuo to, ar jie ėmėsi priemonių broko priežastims likviduoti, ar ėmėsi priemonių užkirsti kelią galimam broko pagaminimui. Pirmuoju atveju materialinė atsakomybė bus didesnė. Pirminės informacijos vaidmuo šiuose juridiniuose santykiuose ypač svarbus: tik tinkamas broko atsiradimo priežasties ir kaltininko užfiksavimas apskaitoje padės pasiekti visišką materialinę atsakomybę.

Vilniaus Valstybinis
V. Kapsuko universitetas
Buhalterinės apskaitos katedra

Redakcinei kolegijai
įteikta 1980 m.
birželio mėn.

L I T E R A T O R A

1. *Marksas K.* Kapitalas, t. 1.
2. *Marksas K.* Kapitalas, t. 2.
3. *Маркс К., Энгельс Ф.* Соч., 2-е изд., т. 24.
4. *Василенко Г. К.* Издержки производства и ценообразование в крупносерийном и массовом производстве. — Киев, 1967.
5. *Леонтьева А. В.* Себестоимость продукции и пути ее снижения в промышленности: Автореф. дис. ... канд. экон. наук. — М., 1965.
6. *Маргулис А. Ш.* Методические и организационные вопросы производственного учета и калькулирования. — Бухгалтерский учет, 1979, № 10.
7. *Ткаченко А.* Лучше стимулировать качество труда. — Социалистический труд, 1980, № 2.

ПРОБЛЕМЫ УЧЕТА И АНАЛИЗА ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ПОТЕРЬ

З. ГАЙДЕНЕ

Резюме

В статье рассматриваются вопросы определения, учета и анализа производственных потерь. В экономической литературе еще нет точного определения понятия «производственные потери», остается дискуссионным вопрос о правомерности их включения в себестоимость продукции. На основе трудов К. Маркса и Ф. Энгельса автор статьи приходит к выводу, что производственные потери связаны с бесполезным трудом, не увеличивающим стоимость товара. Часть производственных потерь обусловлена степенью развития производительных сил, часть — носит субъективный характер и возникает по разным причинам. В статье указывается на необходимость точного учета и анализа всех видов производственных потерь.

Наиболее полная отчетная информация на предприятиях — о потерях от брака. В статье предлагается проводить их межхозяйственный анализ с целью выявления причин возникновения потерь, не зависящих от работы предприятия, для обоснования плановых показателей. В частности, для таких сравнений рекомендуется обследовать различные по отраслям промышленности предприятия.

На основе проведенного анализа автор приходит к выводу, что на многих предприятиях работники не несут полной материальной ответственности за возникновение потерь от брака. Немаловажное значение для повышения материальной ответственности бракоделов имеет улучшение первичного учета причин возникновения брака. Автор предлагает новую их классификацию и обосновывает ее преимущество перед применяемой в настоящее время.